

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi

Management of Intangible Cultural Heritage in Higher Education Institutions in Türkiye

DOI: 10.38155/ksbd.1470021

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
17/04/2024

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
25/12/2024

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31/12/2024

KARADENİZ SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ

Öğr. Gör. Esmâ ŞENER
Giresun Üniversitesi
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire
Başkanlığı
esma.sener@giresun.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5147-245X

Prof. Dr. H. İnci ÖNAL
Hacettepe Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
onal@hacettepe.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5563-2185

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışma, insanlardan veri ve örnek toplama gerektiren, anket, inceleme, alan çalışması ve deney içeren araştırmalar kapsamına girmediğinden etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Öz

Somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) sözlü gelenekler, performans sanatları, el sanatları ya da doğa ve evrenle ilgili uygulamaları içermektedir. Somut olmayan kültürel mirasın yönetimi müze, kütüphane, arşiv, üniversite, belediye ve sivil toplum kuruluşları gibi kurumların işbirliği ile etkin gerçekleştirilebilir. Bu kapsamda ilgili yönetim kurumlarından biri olan üniversitelerin mevcut durumunu belirlemek araştırmanın konusudur. Araştırmada Türkiye’de somut olmayan kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği konusunda yükseköğretim kurumlarında araştırma ve uygulama merkezleri aracılığıyla çalışmaların gerçekleştirilmekte olduğu belirlenmiştir. Ancak sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmeleri kapsayan uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, Yükseköğretim Kurumları, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi.

Abstract

Intangible cultural heritage (ICH) includes oral traditions, performing arts, crafts or practices related to nature and the universe. Management of intangible cultural heritage can be achieved effectively with the cooperation of institutions such as museums, libraries, archives, universities, municipalities and non-governmental organizations. In this context, the subject of the research is to determine the current situation of universities, which are one of the relevant management institutions. In the research, it was found that the studies related to the protection and sustainability of intangible cultural heritage in Türkiye are carried out through research and application centers in higher education institutions. However, practices that include social, economic, cultural and technological developments need to be developed.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Higher Education Institutions, Management of Intangible Cultural Heritage.

Giriş

Kültürel miras; somut olan ve somut olmayan miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut kültürel mirası tarihi mekânlar, anıtlar ve sitler oluşturmaktadır. Somut olmayan kültürel miras ise dil, inanç, müzik, masal, dans, sözlü anlatım gibi uygulamaları kapsayan unsurlardır (Kültür Bakanlığı, 2009). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) 17 Ekim 2003 tarihinde Paris’te gerçekleşen 32. Genel Konferansı kapsamında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini kabul etmiştir. UNESCO’ya göre somut olmayan kültürel miras beş alanı kapsamaktadır. UNESCO Sözleşmesi’nin içeriğinde bulunan beş temel alan şunlar olmaktadır (UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 2003):

- Sözlü gelenekler,
- Performans sanatları,
- Sosyal uygulamalar, ritüeller ve bayram etkinlikleri,
- Doğa ve evrenle ilgili uygulamalar,
- Geleneksel işçilik.

Sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerin kendi kültürlerine ait SOKÜM unsurlarının envanterini çıkarma ve tanımlama yükümlülüğü kapsamındaki görevleri zorunlu olarak yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de SOKÜM envanteri Kültür ve Turizm Bakanlığı Yaşayan Miras ve Kültürel Etkinlikler Genel Müdürlüğü bünyesinde hazırlanmaktadır (Araştırma ve Eğitim, 2023). UNESCO SOKÜM sözleşmesinde örgün ve yaygın eğitim yollarıyla SOKÜM eğitiminin sağlanabileceğinden söz edilmektedir. Ancak eğitim şekli konusunda kesin bir ifadeye yer verilmemektedir. Sözleşmeye taraf devletler SOKÜM’ün aktarımında geleneksel ya da modern yollar kullanarak gereken eğitimin verilmesini hedeflemektedir. UNESCO aşağıda yer alan SOKÜM eğitimleriyle gereken bilgi birikiminin kazandırılması konusunda görüş birliğine varmıştır (UNESCO Yaşayan Miras ve Eğitim, 2023):

- Küresel vatandaşlık eğitimi
- Teknik ve mesleki eğitim
- Sürdürülebilirlik için eğitim

Küresel vatandaşlık eğitimiyle kişinin kendi ülkesiyle ilgili olduğu gibi ülkeler arasında somut olmayan kültürel miras konusunda farkındalık, bireysel haklar, mesleki konular, çalışma ortamları, toplumsal ilişkiler, hobiler, din konuları, kültürel yaşam çeşitliliği ve yaşamda

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi

karşılıklı saygının geliştirilmesi mümkün olacaktır (Önal ve Alaca, 2017: 97). Eğitim ve öğretim kurumları aracılığıyla, gençlerin ve yetişkinlerin teknik ve mesleki eğitim almaları sağlanabilir. Böylece kişilerin kültürel miraslarıyla ilgili istihdam becerilerini kazanmaları ve SOKÜM’ün aktarımı gerçekleştirilir. Sürdürülebilir kalkınma için kaynak olarak somut olmayan kültürel mirasın kullanılması sürdürülebilirlik için eğitim fikrini ön plana çıkarmaktadır. Türkiye’de meslek okulları aracılığıyla geleneksel çinicilik sanatının aktarımına fırsat verilmektedir. Teknik ve mesleki eğitim ile öğrencilerin el becerisi geliştirmeleri sağlanırken, istihdam edilebilirliklerine katkı sunacak bilgi birikimi kazandırılmaktadır (UNESCO Yaşayan Miras ve Eğitim, 2023).

SOKÜM’ün yönetim faaliyetleri koruma, erişim ve sürdürülebilirlik ilkeleri gözetilerek etkin çalışmalarla gerçekleştirilebilir. SOKÜM eğitimi faaliyetlerinde başarılı olunabilmesi herkesin erişim sağlayabildiği, hükümet, sanayi, üniversite, araştırma ve bilgi merkezleri olarak nitelendirilen kütüphane, müze ve arşivlerin işbirlikleriyle gerçekleşebilir. Bu bağlamda Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında SOKÜM açısından gerçekleşen çalışmaları ortaya çıkartacak bir araştırma saptanmamıştır. Yükseköğretim kurumlarında belirtilen işbirliği kapsamında yapılan çalışmaların ortaya çıkarılması bu araştırmanın konusudur. Araştırmada somut olmayan kültürel mirasın yükseköğretim kurumlarında yönetimi ve eğitimi açıklandıktan sonra Türkiye’de yer alan yükseköğretim kurumlarındaki mevcut durum değerlendirilecektir.

Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Yükseköğretim Kurumlarında Yönetimi ve Eğitimi

Somut olmayan kültürel mirasın yönetimi faaliyetleri halkın aktif katılımıyla etkin gerçekleşebilir. Yönetim sürecinde halkın aktif katılımıyla kültürel kimliğin değeri ortaya çıkarken kültürel miras unsurları kaybının önüne geçilecektir (Yan ve Li, 2023: 1). APHEN-ICH – Asia-Pacific Higher Education Network for Safeguarding Intangible Cultural Heritage Bangkok’da 2018 yılında kültürel mirasın geliştirilmesi için işbirliği sistemi kurmak amacıyla hayata geçirilmiştir. Somut Olmayan Kültürel Miras Asya Pasifik Yükseköğretim Ağına, Asya Pasifik bölgesinden 19 yükseköğretim kurumu kültür ağına katılmıştır (“APHEN-ICH”, 2024).

CHARTER – Cultural Heritage Actions to Refine Training, Education Roles 2021 yılında +Erasmus projesi olarak başlamıştır. Proje kapsamında Avrupa’nın teknoloji destekli ekonomik gelişim için gerek duyuran kültürel miras becerilerine sahip stratejileri yer almaktadır. 47 ortaktan oluşan konsorsiyum Avrupa kültürel mirasının eğitim-öğretim kurumlarını, organizasyonlarını ve işverenlerini temsil etmektedir. İlgili ortaklar Avrupa kültürünü profesyonelleştirmek ve ekonomik bir güç haline getirmek amacıyla bir araya

gelmiştir. Bu kapsamda proje; Avrupa'nın sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğine katkı sağlamak amacıyla kültürel miras alanındaki eğitim ve mesleki sistemler arasındaki bilgi ve beceri eksikliklerini tespit etmek üzere çalışmalarını sürdürmektedir (CHARTER, 2024).

Araştırma ve uygulama merkezlerinde somut olmayan kültürel mirasın yönetimi; ilgili unsurların düzenlenmesi, tanıtımı ve eğitimi gibi süreçleri kapsamaktadır. Etkin yönetim süreçleri SOKÜM konusunda farkındalık yaratmakla birlikte unsurların özgünlüğünün korunması ve sürdürülebilirliğinde etkili sonuçları beraberinde getirecektir. Somut olmayan kültürel mirasın “yaşayan miras” olduğu anlayışından yola çıkılarak SOKÜM uygulayıcılarının bilgi ve becerilerini paylaşmalarını sağlayacak sürdürülebilir bir modelin geliştirildiği bir çalışmada üç temel kavram araştırmacılar tarafından benimsenmiştir. Araştırmada erişilebilir teknolojilerinin kullanılması, SOKÜM'ün dijital ortamda oluşturulması ve SOKÜM'ün teknik bilgileriyle estetik değerlerinin sergilendiği bir web sitesinin tasarlanması şeklinde üç temel ilke hedeflenmiştir. İlgili çalışmada ilk olarak paylaşılabılır bir bilgi ağının geliştirilmesi sağlanmıştır. Zanaatkârlar, akademisyenler, tasarımcılar ve müze uzmanları gibi pek çok kişinin işbirliğiyle proje gerçekleşmiştir. İşbirliğinde bulunan kişiler aracılığıyla öğrencilere atölye çalışmaları ve seminerlerin verilmesi sağlanmıştır. Proje sonunda üç öğrenci mezun olduktan sonra kültürel alanda çalışmaya karar vermiştir. Proje kapsamında elde edilen dijital içerik müzelerinin arşivlerinde sergilenmek üzere paylaşılmıştır. Nanjing Üniversitesinin desteğiyle web sitesinin sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda işbirliği sağlanmıştır. Proje sonunda her yaşta kişinin erişim sağlayabileceği bir modelin oluşturulması hedeflenmiştir (Chen, Li, Lin, Zhao, Zhang, Chen, Hu ve Xie, 2022: 10).

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında somut olmayan kültürel mirasın yönetiminin araştırıldığı bu çalışmanın iki amacı vardır. Birincisi Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında somut olmayan kültürel mirasın yönetimini içeren çalışmaları belirlemektir. Çalışmanın ikinci amacı ise somut olmayan kültürel mirasa yönelik eğitim faaliyetlerinin neler olduğunu belirlemektir. Bu kapsamda araştırmanın evrenini temsil eden Türkiye’de bulunan tüm yükseköğretim kurumları araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla aşağıda yer alan adımlarla çalışma gerçekleştirilmiştir. Öncelikle Türkiye’de bulunan 208 üniversiteye ait verileri elde etmek amacıyla 26 Aralık 2023 – 2 Aralık 2024 tarihleri arasında Türkiye’de yer alan tüm yükseköğretim kurumlarının internet sayfaları incelenmiştir. Üniversitelerde somut olmayan kültürel mirasın yönetiminden sorumlu olan uygulama ve araştırma merkezleri (UAM) belirlenmiş olup ilgili uygulama ve araştırma merkezlerinin

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi

yönetmelikleri incelenmiştir. İsminde somut olmayan kültürel miras terimi ya da unsuru geçen araştırma ve uygulama merkezleri listelenmiştir. İlgili araştırma ve uygulama merkezlerinin yönetmeliklerinde yer alan çalışmalar belirlenmiştir. Edinilen bilgiler ve gerçekleşen çalışmalar tablolarla gösterilmiştir. Tablolarda “X” ifadesi ilgili araştırma ve uygulama merkezinin internet sitesinde herhangi bir bilgi edinemediği durumlarda kullanılmıştır.

Araştırmada aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında uygulama ve araştırma merkezlerinde somut olmayan kültürel mirasın (sözlü gelenekler, performans sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller ve bayram etkinlikleri, doğa ve evrenle ilgili uygulamalar, geleneksel işçilik) yönetimini içeren çalışmalar yapılmakta mıdır?
2. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında uygulama ve araştırma merkezlerinde somut olmayan kültürel mirasın eğitimi (yayınlar, sergiler, gösteriler, seminerler, kurs ve atölyeler) kapsamında faaliyetler gerçekleşmekte midir?

Araştırmanın hipotezleri ise aşağıda yer almaktadır.

1. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında uygulama ve araştırma merkezlerinde somut olmayan kültürel mirasın yönetimini içeren çalışmalar yaygın değildir.
2. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında uygulama ve araştırma merkezlerinde somut olmayan kültürel mirasın eğitimine yönelik çalışmaların içerikleri hakkında bilgi edinilmemektedir.

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Yönetimine Yönelik Bulgular ve Değerlendirme

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliğinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Araştırma ve uygulama merkezlerinde halk kültürünü ve Türk el sanatlarını geliştirmek; demircilik ve değirmencilik gibi geleneksel halk mesleklerini korumak ve gelecek nesillere aktarmak hedeflenmiştir. Yapılan çalışmalar ulusal ya da uluslararası düzeyde eğitim programlarının, sergilerin ve konferansların düzenlenmesi amaçlarını taşımaktadır. Aynı zamanda ilgili merkezler geleneksel el sanatı taşıyıcılarını desteklemekte ve yeni el sanatı taşıyıcılarının eğitimini sağlamaktadır. Bu merkezlerde halk kültürüyle ilgili bilimsel yayınların hazırlanması var olan uygulamalar arasındadır. Halk kültürüyle ilgili her türlü bilgi ve belgeyi toplamak ve dokümantasyon merkezlerinin açılmasını sağlamak da merkezlerin amaçları arasındadır (İstanbul Üniversitesi Türk Halkbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği, 2009; Bülent Ecevit

Üniversitesi Mücevher ve Geleneksel El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği, 2014; Çankırı Karatekin Üniversitesi Gelenekli Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği, 2019).

Araştırmamızın temelini teşkil eden Tablo 1, Türkiye’de somut olmayan kültürel mirasın yönetiminde etkin olduğu saptanan yükseköğretim kurumlarının adını, ilgili üniversitenin UAM adını ve gerçekleşen çalışmaların varlığına veya yokluğuna dair bilgileri ortaya çıkarmaktadır. Bu tabloda gerçekleşen çalışmalar varsa açıklanmaktadır. Sadece UAM adı verilmiş olup, bunların çalışmalarına dair bilgi verilmemişse “X” ile gösterilmektedir.

Tablo 1: Yükseköğretim Kurumları ile İlgili Bilgiler

Üniversite(Ü)	Tür	Uygulama ve araştırma merkezi (UAM)	Gerçekleşen çalışmalar açıklanmıştır veya Bilgi yok (X)
Adıyaman Ü	Devlet	Kent Kültürü UAM	X
Ağrı İbrahim Çeçen Ü	Devlet	Tarihi Eserleri ve Kültür-Doğa Değerlerini UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sergiler
Akdeniz Ü	Devlet	Kültür - Sanat UAM	X
Aksaray Ü	Devlet	1. Geleneksel Türk El Sanatları UAM 2. Okçuluk UAM	Sergiler
Anadolu Ü	Devlet	Halkbilim ve Araştırmaları Merkezi	Festivaller; Dans gösterileri
Ankara Hacı Bayram Veli Ü.	Devlet	1. Geleneksel Sporlar ve Oyunlar UAM 2. Türk El Sanatları UAM 3. Türk Halkbilimi UAM 4. Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları UAM 5. Türk Mutfak Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Atölye çalışmaları (Geleneksel oyunlar, oyuncaklar, aşık oyunları, mutfak uygulamaları); Sergiler
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Ü	Devlet	Âşıklık Geleneği UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Müzik dinletileri
Ardahan Ü	Devlet	Ardahan Üniversitesi Halk Kültürü Araştırmaları Merkezi	X
Atatürk Ü	Devlet	Halı Kilim ve El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi	Halı kursu
Aydın Adnan Menderes Ü	Devlet	Aydın Adnan Menderes Ü Türk Sanatı ve Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sergiler

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi

Balıkesir Ü	Devlet	Balıkesir Yöresi Kültürünü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Yarışmalar
Bandırma Onyediy Eylül Ü	Devlet	Bandırma On yedi Eylül Üniversitesi Tarih, Kültür ve Sanat Çalışmaları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Yaşayan insan hazinelerinin tespiti; Geleneksel mesleklerin tespiti
Bartın Ü	Devlet	Bartın ve Yöresi Tarih-Kültür Araştırmaları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Bayburt Ü	Devlet	Bayburt Tarihi ve Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Bilecik Şeyh Edebali Ü	Devlet	Geleneksel Türk Sanatları UAM	Çini kursu; Seramik kursu; Çini sergisi
Boğaziçi Ü	Devlet	Nafi Baba Tasavvuf, Tarih ve Kültürel Miras UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Bolu Abant İzzet Baysal Ü	Devlet	Bolu Halk Kültürünü UAM	X
Burdur Mehmet Akif Ersoy Ü	Devlet	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türk Halkbilimi UAM	Ses yarışması; Geleneksel oyun gösterisi
Bursa Uludağ Ü	Devlet	Karagöz ve Kukla Oyunları UAM	Belgesel gösterisi
Çanakkale Onsekiz Mart Ü	Devlet	El Sanatları UAM	Seramik boyama; Sergiler; Geleneksel el sanatları eğitimi
Çankırı Karatekin Ü	Devlet	1. Gelenekli Türk El Sanatları UAM 2. Yaran Kültürünü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sanat atölyeleri
Dokuz Eylül Ü	Devlet	Dokuz Eylül Üniversitesi Mevlana UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Düzce Ü	Devlet	Düzce Üniversitesi Dil, Tarih ve Kültürel Zenginlikleri UAM	X
Eskişehir Osmangazi Ü	Devlet	Halkbilim UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Dans ve müzik etkinlikleri; Ebru ve seramik Kursu
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Ü	Vakıf	Yazma Eserler UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Yazma eser sertifika programları;

			Yazma eser kültürü atölyeleri
Gazi Ü	Devlet	Türk Dünyası Geleneksel Oyun ve Sporları UAM	X
Gaziantep Ü	Devlet	Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi	El sanatları kursu
Giresun Ü	Devlet	Giresun İli UAM	Bilimsel etkinlik ve yayınlar; Belgesel filmler
Hacettepe Ü	Devlet	Geleneksel Müzik Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Harran Ü	Devlet	GAP Bölgesi El Sanatları UAM	X
Hatay Mustafa Kemal Ü	Devlet	El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sergiler
Hitit Ü	Devlet	Hacı Bektaş Veli UAM	X
Iğdır Ü	Devlet	Kültürel Mirası Koruma UAM	X
İhsan Doğramacı Bilkent Ü	Vakıf	Oğuz Tansel Türk Edebiyatı UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Belgesel filmleri
İnönü Ü	Devlet	Geleneksel El Sanatları U.A.M.	Atölye dersleri; Seramik ve Çini sergisi
İstanbul Ü	Devlet	Türk Halkbilimi UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Geleneksel oyun gösterimi; Müzik dinletileri
Kafkas Ü	Devlet	1. Geleneksel Aşık Sanatı ve Edebiyatı UAM 2. Türk Halk Bilimi UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Kapadokya Ü	Vakıf	Kapadokya Çalışmaları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Masal atölyesi; Mutfak kültürü; Halk hekimliği
Karamanoğlu Mehmetbey Ü	Devlet	Türk Halk Kültürü UAM	X
Kastamonu Ü	Devlet	Türk Halk Bilimi UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Mutfak kültürü
Kırıkkale Ü	Devlet	El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sergiler; Yarışmalar
Kırşehir Ahi Evran Ü	Devlet	Ahilik Kültürünü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi

Kilis 7 Aralık Ü	Devlet	Kilis Tarihi ve Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar;Söyleşiler
KTO Karatay Ü	Vakıf	Selçuklu Kültürü ve Tarihi Araştırmaları UAM	X
Kütahya Dumlupınar Ü	Devlet	Kütahya Folklor UAM	X
Manisa Celal Bayar Ü	Devlet	1. Manisa ve Yöresi Türk El Sanatları UAM 2. Manisa ve Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Tıp tarihi müzesi (Çevrimiçi erişilebilir); Sergi; Müzik dinletisi
Marmara Ü	Devlet	Geleneksel El Sanatları ve Tasarım UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Çevrimiçi sergi
Mersin Ü	Devlet	Yörük Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Muğla Sıtkı Koçman Ü	Devlet	Yörük-Türkmen Tarihi ve Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Necmettin Erbakan Ü	Devlet	Geleneksel Sanatlar UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Tezhip ve Minyatür Kursları
Niğde Ömer Halisdemir Ü	Devlet	Niğde Yöresi Tarihi ve Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Ostim Teknik Ü	Vakıf	Ahi Evran Anadolu Müteşebbisliği Araştırmaları Merkezi	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Pamukkale Ü	Devlet	Türk Dili ve Kültürü UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Sakarya Ü	Devlet	Türk Dünyası UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Selçuk Ü	Devlet	Kültür Sanat UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Siirt Ü	Devlet	1. Siirt ve yöresi el sanatları UAM 2. Siirt ve Yöresi Tarih-Kültür UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Sivas Cumhuriyet Ü	Devlet	Folklor Araştırmaları Merkezi	X
Süleyman Demirel Ü	Devlet	1. Alevi Bektaşî Kültürü UAM 2. Isparta sözlü tarih UAM 3. Somut olmayan kültürel miras UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Kısa film gösterimi; Müzik kültürü; Mutfak kültürü

Tokat Gaziosmanpaşa Ü	Devlet	Tokat yazması ve geleneksel el sanatları UAM	X
Trakya Ü	Devlet	Kırkpınar değerleri AUM	X
Uşak Ü	Devlet	Halı UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sergi
Van Yüzüncü Yıl Ü	Devlet	Türk El Sanatları UAM	Atölye çalışmaları
Zonguldak Bülent Ecevit Ü	Devlet	1. Ahşap Kültürünü UAM 2. Mücevher ve Geleneksel El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Atölye çalışmaları

Tablo 1’de yer alan bilgiler incelendiğinde 26 Aralık 2023 – 2 Aralık 2024 tarihleri arasında Türkiye’de 58’i devlet 5’i vakıf olmak üzere toplam 63 üniversitede 75 uygulama ve araştırma merkezinde somut olmayan kültürel mirasın yönetimi faaliyetlerinin gerçekleşmekte olduğu saptanmıştır. Merkezlerde çoğunlukla bilimsel etkinliklere yer verildiği ortaya çıkmıştır. Geleneksel el sanatları kurslarının, atölye çalışmalarının desteklendiği görülmektedir. Çevrimiçi erişime fırsat verecek çalışmalara yer verildiği anlaşılmıştır. 37 üniversitenin araştırma ve uygulama merkezinde bilimsel etkinliklerin yapıldığı ifade edilmiştir. Araştırma ve uygulama merkezlerinin çoğunun el sanatları gelenekleriyle ilgili olduğu Tablo 1’de belirtilmektedir. 15 üniversitede ise birer UAM bulunsa da bu merkezlerde gerçekleşen çalışmalara dair bilgi elde etmek mümkün olmamıştır.

Araştırmamıza dair diğer önemli bilgiler veren Tablo 2’de Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında el sanatları geleneğiyle ilgili somut olmayan kültürel mirasın yönetimini gerçekleştiren yükseköğretim kurumlarının adı, ilgili üniversitenin UAM adı ve gerçekleşen çalışmaların varlığı veya yokluğu ortaya çıkarılmaktadır. Tablo 2’de gerçekleşen çalışmalar varsa açıklanmaktadır. İlgili uygulama ve araştırma merkezinin internet sayfasında çalışmalarına dair bilgi edinilmemiş olması durumunda tabloda “X” ile ifade edilmiştir.

Tablo 2: El Sanatları Geleneği ile İlgili Araştırma ve Uygulama Merkezleri

Üniversite (Ü)	Tür	Uygulama ve araştırma merkezi (UAM)	Gerçekleşen çalışmalar açıklanmıştır veya Bilgi yok (X)
Aksaray Ü	Devlet	Geleneksel Türk El Sanatları UAM	Sergiler
Atatürk Ü	Devlet	Halı Kilim ve El Sanatları UAM	Halı kursu
Ankara Hacı Bayram Ü	Devlet	Türk El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Çanakkale Onsekiz Mart Ü	Devlet	El Sanatları UAM	Seramik boyama; Sergiler Geleneksel el sanatları eğitimi

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi

Çankırı Karatekin Ü	Devlet	Gelenekli Türk El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sanat atölyeleri
Gaziantep Ü	Devlet	Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi	El sanatları kursu
Harran Ü	Devlet	GAP Bölgesi El Sanatları UAM	X
Hatay Mustafa Kemal Ü	Devlet	El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sergiler
İnönü Ü	Devlet	Geleneksel El Sanatları UAM	Atölye dersleri; Seramik ve Çini sergisi
Kırıkkale Ü	Devlet	El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Sergiler; Yarışmalar
Manisa Celal Bayar Ü	Devlet	Manisa ve Yöresi Türk El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Tıp tarihi müzesi (Çevrimiçi erişilebilir) kurulması; Sergiler; Müzik dinletisi
Marmara Ü	Devlet	Geleneksel El Sanatları ve Tasarım UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Çevrimiçi sergi
Siirt Ü	Devlet	Siirt ve yöresi el sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar
Tokat Gaziosmanpaşa Ü	Devlet	Tokat yazması ve geleneksel el sanatları UAM	X
Van Yüzüncü Yıl Ü	Devlet	Türk El Sanatları UAM	Atölye çalışmaları
Zonguldak Bülent Ecevit Ü	Devlet	Mücevher ve Geleneksel El Sanatları UAM	Bilimsel etkinlikler ve yayınlar; Atölye çalışmaları

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında yer alan 75 uygulama ve araştırma merkezinden 16’sının el sanatları gelenekleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda el sanatları geleneklerinin sürdürülebilirliğinin üniversiteler öncülüğünde yer alan atölye çalışmaları, kurslar, sergiler ve bilimsel etkinliklerle desteklendiği ortaya çıkarılmıştır. İki

üniversitede el sanatları geleneğiyle ilgili araştırma ve uygulama merkezi bulunsa da, bu merkezlerde gerçekleşen çalışmaların belirtilmediği gözlemlenmiştir.

Araştırma ve uygulama merkezleri arasında doğrudan ilişkilendirilebilecek, özel olarak somut olmayan kültürel miras teriminin yer aldığı Süleyman Demirel Üniversitesi (SDU) bünyesinde yer alan Somut Olmayan Kültürel Miras Uygulama ve Araştırma Merkezi incelendiğinde kent belleği oluşturmak amacıyla pek çok çalışmayı destekledikleri saptanmıştır. Bu kapsamda Isparta'nın somut olmayan kültürel mirasını korumak ve erişilebilirliğini sağlamak üzere belgesel yayınların, kitap çalışmalarının, söyleşilerin, etkinliklerin ve atölye uygulamalarının yapıldığı Resim 1 yardımıyla ortaya çıkarılmıştır. Resim 1 SOKÜM merkezinin çalışmalarını açıklayan dokümanların adını vermekte ve onlara erişimi sağlamaktadır.

Resim 1: SDU SOKÜM Uygulama ve Araştırma Merkezi

Resim 2: SDU SOKÜM Dokümanları

SDU SOKÜM uygulama ve araştırma merkezi tarafından bilimsel çıktılara ait bilgiler Resim 2’de yer almaktadır. Bu kapsamda araştırma-geliştirme, faaliyet raporları ve yönetmelik, mutfak kültürüne ait bilimsel yayının yer aldığı görülmektedir.

ISPARTA GÖNEN İLÇESİ MUTFAK KÜLTÜRÜ VE DEPOLAMA PRATİKLERİ	ISPARTA’NIN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASI
ANTİK DÖNEM’DEN GÜNÜMÜZE ISPARTA’NIN KÜLTÜREL MİRASI	ISPARTA ÇEVRESİ YÖRÜK KÜLTÜRÜ
"ISPARTA’DA KERPIÇ VE YAŞAM"	KISA FİLM 1
KISA FİLM 2	SÖYLEŞİ
SDÜ YÖK 100/2000 ÖNCELİKLİ ALAN SÖYLEŞİLERİ	ISPARTA’NIN KÜLTÜREL MİRASLARI: AKADEMİK KÖŞE-SÖYLEŞİ
ULAKBİM VERİ PORTALI-SDÜ RAPORU	2 BİN YILLIK GELENEK: 'KÖK BOYAMA'
YÖRÜK YAŞAM KÜLTÜRÜ RÖPORTAJI	SU
ŞAN VE FLÜT İÇİN PİYANO EŞLİKLİ ISPARTA TÜRKÜLERİ KİTABI: EDITÖR: DOÇ. DR. MUSTAFA GENÇ	KÖKBOYAMA VE DOĞAL BASKI
AKADEMİK KÖŞE’DE: KERPIÇ VE YAŞAM	ANADOLU’DA YAŞAM: DAĞ-YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ BELGESELİ
NADİDE KÜLTÜREL MİRASLARIN İZİNDE	KÖK
AŞIKLIK GELENEĞİ "ATIŞMA" NIN ÖZGÜN BİR ESERİ KAYIT ALTINA ALINDI	YÖRÜK GİDER YAYLASINA-ANLATI "GÖÇ"
YÖRÜK EZGİLERİNDE GÖÇ	TEKE YÖRESİNE HAS 'BOGAZ HAVASI' 'ISLIK DİLİ' GİBİ UNESCO DÜNYA MİRASI İLAN EDİLEBİLİR

Resim 3: SDU SOKÜM Etkinlikleri

SDU SOKÜM araştırma ve uygulama merkezine ait etkinlik bilgileri Resim 3’de yer almaktadır. Kök boyama, doğal baskı, söyleşi programları gibi etkinliklerin yer aldığı görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yükseköğretim kurumlarında somut olmayan kültürel mirasın yönetimi konusu çalışmada araştırılmıştır. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında araştırma ve uygulama merkezlerinde; SOKÜM unsurlarını koruma ve uygulayarak sürdürülebilirliğini sağlama çalışmalarının gerçekleştiği sonucu ortaya çıkmıştır. İlgili merkezlerde bilimsel etkinlikler, atölye çalışmaları, sergiler, kurslar, müzik dinletileri, mutfak kültürü uygulamaları gibi pek çok şekilde yönetim faaliyetlerinin gerçekleştiği saptanmıştır. Bu bağlamda “Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında uygulama ve araştırma merkezlerinde somut olmayan kültürel mirasın yönetimini içeren çalışmalar yaygın değildir.” hipotezi kanıtlanmıştır. Yükseköğretim kurumlarında uygulama ve araştırma merkezleri aracılığıyla SOKÜM’ün yönetiminde bilimsel etkinliklerin yapıldığı, yayın çalışmalarının gerçekleştiği, dokümantasyon merkezleriyle arşivleme çalışmalarının hedeflendiği belirlenmiştir.

Türkiye’de yalnızca Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde; sözlü gelenekler, performans sanatları, sosyal uygulamalar, ritüeller ve bayram etkinlikleri, doğa ve evrenle ilgili uygulamalar ve geleneksel işçilik unsurlarının tamamını içeren çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Yükseköğretim kurumlarında yer alan çalışmaların çoğunlukla el sanatları geleneğiyle ilgili olduğu belirlenmektedir. İlgili merkezlerde sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar ile doğa ve evrenle ilgili uygulamalarla ilgili araştırma ve uygulama merkezlerinin sayılarının artırılması gerekliliği önerilebilir.

Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kapadokya Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesinde atölye çalışmaları, geleneksel el sanatları eğitimi ya da kursların verildiğine dair bilgi saptanmıştır. Bu bağlamda “Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında uygulama ve araştırma merkezlerinde somut olmayan kültürel mirasın eğitimine yönelik çalışmaların içerikleri hakkında bilgi edinilmemektedir.” hipotezi kanıtlanmıştır. Elde edilen sonuç kapsamında ilgili merkezlerde verilen eğitimlerin içeriği, niteliği ve sürdürülebilirliği konusunda herhangi bir yorum yapmak mümkün değildir.

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetimi

Türkiye’de uygulama ve araştırma merkezleri tarafından SOKÜM’le ilgili verilen eğitim içeriklerinin paylaşılmasıyla yönetim süreçlerinin etkililiğinin artacağı ifade edilebilir.

Üniversitelerde öğrenci kulüpleri ve araştırma ve uygulama merkezleri arasında işbirlikleriyle etkin çalışmalar desteklenebilir. İlgili çalışmaların teknoloji destekli, herkes tarafından erişilebilir ve kurumlar arası işbirliklerini içeren niteliklerde olması tavsiye edilebilir. Benzer konuda araştırma yapmak isteyenlere;

- Uygulama ve araştırma merkezlerinde verilen SOKÜM eğitimlerinin niteliğinin araştırılması,
- Üniversitelerde öğrenciler başta olmak üzere topluma verilecek SOKÜM eğitiminin hangi unsurları içermesi gerektiğinin saptanması,
- Uygulama ve araştırma merkezlerinin SOKÜM eğitimi ile ekonomiye kazandıracığı değerlerin ve etkinliklerinin belirlenmesi,
- Üniversiteler arasında SOKÜM konusunda bilgi yönetimine işlerlik kazandıracak ortak arşiv, envanter ve veri tabanlarının geliştirilmesi üzerine çalışmalar önerilebilir.

Türkiye’de yükseköğretim kurumları kurdukları uygulama ve araştırma merkezleriyle somut olmayan kültürel mirasın yönetimi süreçlerine dahil olacaklardır. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında SOKÜM’ün yönetimi faaliyetleri; SOKÜM eğitiminin verilmesi, dokümantasyon merkezleri aracılığıyla arşivlenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Yükseköğretim kurumlarında yönetim ve eğitim faaliyetlerinin birbirini destekleyen iki unsur olduğu unutulmamalıdır. Disiplinlerarası yaklaşım ve kurumlararası işbirlikleriyle yönetim süreçlerinin etkin gerçekleşebileceği belirtilebilir. Araştırmada elde edilen sonuçlar geleceğe yönelik çalışmaların yapılacağına dair umut vermektedir. Bu bağlamda bu büyük mirasın geniş çaplı çalışmalarla saptanması, zenginleştirilmesi, dijital ortamlara aktarılması, dijital ortamlarda korunarak erişilmesi ve çalışmaların sürdürülebilir olması hedeflenmelidir. Çalışmaların başarılı olmasında koruma, erişim ve sürdürülebilirlik bağlamında çağdaş bilgi ve belge yönetimi ilkelerinin kullanılması etkinliği arttıracaktır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Yazar Katkı Beyanı: Yazarlar, veri toplama ve işleme ile literatür taramasının Esma ŞENER tarafından, eleştirel incelemenin Hatice İnci ÖNAL tarafından gerçekleştirildiğini, diğer aşamalarda eşit oranda katkıda bulduklarını beyan ederler.

Kaynakça

APHEN-ICH – *Asia - Pacific higher education network for safeguarding intangible cultural heritage*. (2024, 11 Mart). Erişim adresi: <https://ccsg.hku.hk/en/unesco-aphen-ich/>

Araştırma ve Eğitim. (2023, 25 Eylül). Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/>

Bülent Ecevit Üniversitesi Mücevher ve Geleneksel El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği. (2014). T.C. Resmi Gazete, 11 Temmuz 2014.

CHARTER – European Cultural Heritage Skills Alliance. (2024, 11 Mart). Erişim adresi: <https://charter-alliance.eu/>

Chen, J., Li, M., Lin, W., Zhao, Y., Zhang, M., Chen, H., Hu, Q. ve Xie, Y. (2022). Simple but beautiful: A case study on the ZHI project of traditional craftsmanship. *DHQ: Digital Humanities Quarterly*, 16(2), 1-10.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Gelenekli Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği. (2019). T.C. Resmi Gazete, 11 Mart 2019.

İstanbul Üniversitesi Türk Halkbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği. (2009). T.C. Resmi Gazete, 16 Ekim 2009.

Önal, H.İ. ve Alaca, E. (2017). Vatandaşlık okuryazarlığı çerçevesinde E-Belediye uygulamalarının değerlendirilmesi. *Bilgi Dünyası*, 18(1), 93-124. 10.15612/BD.2017.581

UNESCO-United Nations Educational, scientific and cultural organization somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi (2003). Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>.

UNESCO-United Nations Educational, scientific and cultural organization yaşayan miras ve eğitim. (2023, 20 Aralık). Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/doc/src/46212-EN.pdf>

Yan, W.J. ve Li, K. R. (2023). Sustainable cultural innovation practice: heritage education in universities and creative inheritance of intangible cultural heritage craft. *MDPI*, 15(1194).